

Aluevaaliohjelma 2022

Käsitelty puoluekokouksessa 25.9.2021 ja hyväksytty puoluevaltuustossa 4.12.2021

Johdanto

Piraattipuolue tavoittelee pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin ja palkkatyöyhteiskunnan instituutioiden päivittämistä vastaamaan 2000-luvun suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin, kuten kestävyyskriisiin, digitalisaatioon ja työn murrokseen. Näihin murroksiin vastaaminen on tehtävä niin, että samalla pidetään kaikki mukana. Tavoitteena on ympäristörajojen puitteissa toimiva yhteiskunta, jossa hyvinvointi jakautuu kaikille, vapaa-aikaa arvostetaan ja työ on mielekästä. Toimivilla sosiaali- ja terveystalveilla on tässä keskeinen rooli ja niihin panostaminen on myös investointi tulevaisuuteen.

Piraattien sosiaalipoliittisessa ajattelussa korostuu universalismin periaate syyperustaisuuden ja tarveharkinnan sijaan, mistä hyvänä esimerkkinä on jo vanhastaan kannattamamme vastikkeeton perustulo. Hyvinvointivaltio on parhaimmillaan, kun se universalismin periaatteen mukaisesti turvaa kaikille yhdenvertaisesti perustarpeiden täyttymisen ja tukee ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä, autonomiaa ja yksilönvapauksien toteutumista. Sen sijaan tarveharkintaan usein liittyvä byrokraattinen valvonta ja kontrolli loukkaavat yksityisyydensuojaa eivätkä ole piraattipuolueen arvojen mukaisia.

Tässä ohjelmassa linjataan piraattipuolueen keskeiset tavoitteet aluevaaleissa 2022. Vaalien teemat liittyvät valtaosin sosiaali- ja terveystalveihin, mutta uusien vaaleilla valittujen aluevaltuustojen muodostamisessa on kyse myös demokratian lisääntymisestä verrattuna sairaanhoitopiireihin ja kuntayhtymiin. Alueellisen demokratian ja taloudellisen itsemääräämisen kannalta on tärkeää myös, että alueet saavat verotusoikeuden. Piraatit kannattavat vallan hajauttamista mahdollisimman lähelle ihmisiä, joita päätökset koskevat. Siksi näissä vaaleissa kannattaa nostaa jo esiin perustettavan alueellisen itsehallinnon jatkokehittäminen. Avoimen ja demokraattisen aluehallinnon osalta tavoitteemme avataan ohjelman ensimmäisessä osassa.

Haluamme olla vaikuttamassa siihen, että sosiaali- ja terveyspalvelut kunnioittavat yksilönvapautta, ovat jatkossa aiempaa yhdenvertaisemmin saatavilla, tietojärjestelmät toimivat ja palveluketjut ovat aiempaa sujuvampia. Palveluita kehitetään asiakkaiden ja asiantuntijoiden yhteistyössä, ennaltaehkäisyyn sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin panostetaan, terveyserot kaventuvat. Sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta tavoitteemme on kirjattu ohjelman toiseen osaan.

1. Vahva aluedemokratia

Hyvän hallinnon perusta on avoimuus ja demokratia. Se tarkoittaa sitä, että alueen asukkaat näkevät helposti, mitä päätöksentekokoelimityksissä ja virkakoneistossa tapahtuu, miten yhteisiä varoja käytetään, miten yhteistä omaisuutta hallinnoidaan ja miten yhteisestä ympäristöstä huolehditaan. Demokratiassa asukkailla on vaikutusvaltaa myös vaalien välissä. Uusien aluehallintojen käytännöt on paalutettava radikaalisti avoimiksi ja demokraattisiksi heti kättelyssä.

Piraattipuolueen mielestä nyt muodostettaville alueille tulisi antaa verotusoikeus aidon itsehallinnon takaamiseksi.

Alueiden kehittäminen suorilla vaaleilla valittujen aluevaltuustojen ohjauksessa on selvä parannus aikaisempaan tilanteeseen, jossa päätöksiä ollaan tehty läpinäkymättömissä ja demokratian kannalta kyseenalaisissa sairaanhoitopiireissä ja palvelukuntayhtymissä, jotka ovat olleet äänestäjien ulottumattomissa. Tämä demokratisoiva kehitys kannattaa piraattipuolueen mielestä viedä johdonmukaisesti loppuun ja siirtää myös nykyisten maakuntaliittojen tehtävät alueille. Myös valtion aluehallinnon eli aluehallintovirastojen ja elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten tehtävien siirtämistä alueiden omaan päätösvaltaan kannattaa selvittää. Valtion aluehallinto toimisi lähinnä laillisuuden valvojana. Tulevaisuudessa kannattaa myös luopua kankeasta ja byrokraattisesta hyvinvointialueen käsitteestä ja puhua maakunnista.

Radikaalisti avoin ja läpinäkyvä hallinto

- Aluevaltuuston, aluehallituksen ja lautakuntien kokoukset julkisiksi.
- Pöytäkirjat, esityslistat ja liitteet julkisesti saataville ja koneluettavaan muotoon.
- Päätöksentekoprosessit läpinäkyviksi.
- Liikelaitosten ja alueen omistamien yhtiöiden toiminta avoimeksi.

Asukkailla on oltava mahdollisuus seurata aluevaltuuston, aluehallituksen ja lautakuntien kokouksia. Käytännössä tämä tarkoittaa niiden suoratoistoa verkossa ja tallenteiden saatavuutta kokousten jälkeen. Kokousten asiakirjojen, kuten pöytäkirjojen, esityslistojen ja liitteiden on otava helposti julkisesti saatavilla. Asiakirjoihin on oltava sekä laadukas käyttöliittymä ihmisiä varten että avoin ja selkeä rajapinta niiden koneelliseen lukemiseen.

Oleellinen osa aluedemokratian toteutumista on, että päätöksentekoprosessit eri vaiheineen on avattu selkeästi asukkaille:

- Mistä aloitteet tulevat.
- Miten niitä valmistellaan virkakoneistossa ja lautakunnissa.
- Milloin niistä tehdään päätöksiä hallituksessa ja valtuustossa.
- Milloin valtuustoryhmät käyvät oleellisia neuvotteluja kokousten ulkopuolella.

Alueiden liikelaitoksiin ja niiden omistamiin yhtiöihin on sovellettava julkisuuslain periaatteita eli niiden toiminnan on oltava samalla tavalla avointa kuin muunkin julkisen sektorin toiminnan. Avoimuuden vaatimus koskee myös yksityisiä yrityksiä, jotka saavat julkista tukea.

Asukkaiden vaikutusmahdollisuudet

- Osallistava budjetointi käyttöön.
- Palvelujen kehittäminen yhdessä niiden käyttäjien ja potilasjärjestöjen kanssa.
- Otetaan käyttöön alueellinen kansalaisaloite ja kansalaiskysymys.

Alueiden on järjestettävä heti alusta alkaen hyvät mahdollisuudet kansalaisyhteiskunnan ja alueen hallinnon yhteistyölle. Asukkaat, kansalaisjärjestöt, yritykset ja muut paikalliset toimijat on otettava vahvasti mukaan päätöksentekoon jo valmisteluvaiheessa, esimerkiksi säännöllisen yhteydenpidon, keskustelutilaisuuksien ja kyselyjen kautta. Osallistava budjetointi antaa alueen asukkaille itselleen vaikutusvaltaa kehittää niitä palveluita, jotka he kokevat tärkeimmiksi. Samalla on huomioitava hiljaisempien ja vähemmän mediahuomiota saavien palvelutarpeet. Alueitasolle on vakiinnutettava valtakunnallista ja kunnallista tasoa vastaava kansalaisaloitekäytäntö. Piraattipuolue ajaa lisäksi myös alueitasolle kansalaiskysymystä, jonka avulla asukkaille tulisi oikeus saada vastaus haluamaansa tiedusteluun aluehallitukselta tai muulta vastuulliselta toimielimeltä. Se lisää hallinnon ja päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

Tietopolitiikka alueilla

- Alueiden tilaamien ja käyttämien tietojärjestelmien ja ohjelmistojen on mahdollisuuksien mukaan oltava avoimella lähdekoodilla toteutettuja.
- Jos julkisin varoin tuotetaan suljettua ohjelmakoodia, sen tulee päätyä julkiseen omistukseen ja sitä on voitava tarpeen tullen siirtää myös muille kuin alkuperäisille toimittajille.
- Alueilla käytettävien tietojärjestelmien tietoturvasta on pidettävä huolta.
- Alueiden hallussa oleva data on mahdollisuuksien mukaan tarjottava kaikkien käyttöön avoimella lisenssillä ja avoimilla rajapinnoilla.

- Henkilötietojen osalta on noudatettava OmaData-periaatetta eli niiden keräämisestä ja käytöstä päättävät kansalaiset itse. Periaatteesta voidaan poiketa vain, jos se on palvelun toimivuuden kannalta välttämätöntä.
- Alueiden käyttämien tekoälyjärjestelmien on oltava perusteellisesti ja julkisesti dokumentoituja.
- Alueilla kannattaa selvittää tietohallinnon ja tietopolitiikan asioiden keskittämistä saman lautakunnan tai toimikunnan alle.

Verkottuneessa informaatioyhteiskunnassa se, miten tietoja kerätään ja hallinnoidaan, millaisia tietojärjestelmiä kehitetään ja käytetään, kenellä on pääsy mihinkin tietoon, on politiikan kovaa ydintä. Piraattipuolueen mielestä hallintoa ja tietojärjestelmiä koskevan tiedon on oltava avointa ja kenen tahansa tarkistettavissa, mutta yksityisten ihmisten henkilötietojen on oltava varmasti turvassa. Ihmisillä on oltava laajasti valtaa päättää, mitä tietoja heistä kerätään sekä miten tietoja käytetään.

Alueiden tilaamien ja käyttämien tietojärjestelmien ja ohjelmistojen on oltava avoimella lähdekoodilla toteutettuja aina kun se on mahdollista. Lähdekoodin avoimuus helpottaa tietoturvallisuuden varmistamista ja ehkäisee yhden järjestelmätoimittajan loukkuun joutumista. Tietojärjestelmien kehityksessä on otettava huomioon järjestelmien loppukäyttäjät ja heidät on osallistettava kehitystyöhön.

Kun alueilla otetaan käyttöön erilaisia tekoälyjärjestelmiä, niiden toimintaperiaatteet ja niiden koulutukseen käytetty data on dokumentoitava perusteellisesti ja julkisesti. Alueen hallussa oleva päätöksentekoa tukeva data on mahdollisuuksien mukaan ja yksityisyydensuojaa kunnioittaen tarjottava kaikkien käyttöön avoimella lisenssillä ja avoimilla rajapinnoilla. Avoin data parantaa hallinnon läpinäkyvyyttä ja tarjoaa uusia mahdollisuuksia esimerkiksi kulttuuritoimijoille ja yrittäjille. Avoimen datan käytäntöjä kannattaa jakaa alueiden ja muiden julkisen sektorin toimijoiden välillä ja pyrkiä yhteismitallisuuteen, kun se on mahdollista.

Tietopolitiikka ja tietohallinto ovat niin keskeinen osa nykyaikaista hallintoa, että niitä koskeva päätöksenteko ja valmistelu kannattaa keskittää yhdelle toimielimelle, kuten lautakunnalle tai toimikunnalle. Toimielimen tehtävänä olisi nostaa tietopolitiikkaa kansalaiskeskusteluun, päättää tietopolitiikan strategiasta ja yksittäisistä linjauksista. Alueen oma tietohallinto sekä yhteistyötahot, kuten ulkopuoliset järjestelmätoimittajat toimisivat valmistelijoina toimielimelle.

2. Yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut

Sosiaali- ja terveyspalveluiden yleiset periaatteet

- Vahvistetaan kaikille suunnattuja julkisia palveluita.
- Vastataan hoitajapulaan siirtymällä nelipäiväiseen työviikkoon (noin 30 tuntia) ja parantamalla työoloja. Tämä edellyttää lisäresursseja.
- Otetaan potilasjärjestöjä ja koulutettuja kokemusasiantuntijoita aktiivisesti mukaan palveluiden kehittämiseen.
- Työterveyspalvelut eivät voi korvata työssäkäyvien perusterveyspalveluita - tuetaan julkisin varoin vain ennaltaehkäisevää lakisääteistä työterveyshuoltoa.
- Vahvistetaan osto-osaamista ja laadunvarmistusta, jotta ostopalvelut ovat laadukkaita ja kustannustehokkaita.
- Mahdollistetaan sujuvat ajanvaraukset ja itsepalvelu verkossa.
- Mahdollistetaan sujuvat etäpalvelut silloin, kun se on mahdollista.
- Palvelujen on oltava saavutettavia myös ilman älylaitteita tai tietokonetta.

Piraattipuolue haluaa kehittää sote-palveluja universalismin periaatteen mukaisesti kaikille. Hyvän hoivan on oltava saatavilla myös pätkä- ja osa-aikatyöläisille, työttömille, pitkäaikaissairaille, osatyökykyisille ja osatyöhaluisille. Kahden kerroksen malli, jossa on aliresursoidut julkiset palvelut ja rajalliselle joukolle saavutettavat laajat yksityiset palvelut, mahdollistavat kermankuorinnan ja edesauttavat terveyserojen kasvua. Julkisesti tuotetut palvelut ovat toimivan järjestelmän perusta, mutta ostopalvelut voivat tarjota joustavuutta ja monimuotoisuutta, kunhan osto-osaaminen ja laadunvarmistus ovat kunnossa. Jos palveluja ostetaan, kilpailutukset kannattaa pilkkoa niin, että niihin voivat osallistua muutkin kuin suuret yritykset. Ostopalveluiden tuottajilla on oltava nykyistä suurempi taloudellinen vastuu tilanteissa, joissa he eivät pystykään takaamaan tarpeeksi hyvää palvelutasoa ja julkinen toimija joutuu ottamaan sen haltuun.

Palvelujen kehittämisen on perustuttava monipuoliseen tietoon ja osallisuuteen. Asiakasryhmiä ja koulutettuja kokemusasiantuntijoita onkin otettava aktiivisesti mukaan palveluiden kehittämiseen. Haluamme mahdollistaa alueilla kokeilut erilaisista tavoista järjestää palvelut. Hyvin toteutettu ja dokumentoitu kokeilu edesauttaa tiedon ja hyvien käytäntöjen leviämistä.

Nykyaikaiset palvelut ovat helposti saavutettavia verkon kautta, mutta ovat saatavilla myös teknologiariippumattomasti, ilman älylaitteita tai tietokonetta. Digitalisaatio mahdollistaa sujuvat ajanvaraukset verkossa, itsepalvelun ja etäkäynnit. Tämä vapauttaa myös henkilökunnan resursseja kasvokkaiseen asiakastyöhön.

Mielenterveyspalvelujen tasoparannus

- Toteutetaan terapiatakuu. Vahvistetaan yleisesti mielenterveyspalvelujen saatavuutta.
- Vahvistetaan matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen saatavuutta yhdessä järjestöjen kanssa.
- Vahvistetaan asiakkaiden itsemääräämisoikeutta. Lääkkeiden käyttö ei saa olla ehto muiden palveluiden saamiselle.
- Ehkäistään palveluketjun katkeamiset, ei testata kuormittuneen potilaan motivaatiota ja toimintakykyä.
- Parannetaan psykoterapeuttikoulutuksen saavutettavuutta tuomalla se julkisen rahoituksen piiriin.
- Turvataan kouluihin riittävät kuraattori- ja psykologiresurssit.
- Tunnustetaan mielenterveysoikeudet ja tehdään töitä mielenterveysongelmiin liittyvien stigmojen vähentämiseksi.
- Tunnustetaan yhteisöllisyys ja mielekkään tekemisen ja yhteisiin asioiden vaikuttamisen mahdollisuudet toimivana mielenterveyttä edistävänä tekijänä.

Mielenterveyden ongelmat ovat huomattava kansanterveydellinen ja inhimillinen riski. Piraattipuolue haluaa edistää modernia mielenterveyspolitiikkaa, jossa asiakas on

keskiössä ja pääsee suunnittelemaan ja kehittämään palveluita. Kaikkien äänet saadaan marginaalista kuuluviin ja asiakkaiden itsemääräämisoikeus on itsestänselvyys.

Panostaminen mielenterveyteen maksaa itsensä takaisin. Ennaltaehkäisy ja matalan kynnyksen palvelut ovat kustannustehokkaampia kuin erikoissairaanhoidon. Huolehditaan siitä, että palveluketjut eivät katkea. Ei testata valmiiksi kuormittuneen asiakkaan motivaatiota ja toimintakykyä esimerkiksi psykoterapeutin hankkimisessa tai muussa palvelun saamisessa.

Piraattipuolue tunnustaa mielenterveysoikeudet, jotka turvaavat yhdenvertaisen kohtelun myös mielenterveysongelmallisille. Olennainen osa mielenterveysoikeuksien vahvistamista on aktiivinen stigmojen purkamistyö.

Mielenterveystyötä on myös muu yhteiskunnassa tapahtuva toiminta: harrastukset, yhteisöllisyys, ystävyys, vapaaehtoistoiminta, naapuriapu ynnä muu. Mielenterveyttä edistävää toimintaa on myös kaikenlaisen syrjinnän, yksinäisyyden, häirinnän, eriarvoisuuden kokemusten, köyhyyden sekä vihapuheen vähentäminen.

Päihdepalvelut osana inhimillisempää päihdepolitiikkaa

- Tavoitellaan päihdepolitiikalla ongelmakäytön vähentämistä. Siirretään painopiste moralisoinnista ja rangaistuksista haittojen vähentämiseen ja ehkäisyyn.
- Panostetaan matalan kynnyksen palveluihin, kuten turvallisiin käyttötiloihin ja neulanvaihtopisteisiin, joissa voidaan tehdä myös etsivää sosiaalityötä.
- Helpotetaan katkaisuhoidon pääsyä halukkaille päihdeongelmallisille.
- Päihteiden laittomuudesta aiheutuvaa stigmaa puretaan aktiivisesti, eikä päihdeongelmaisia käsitellä rikollisina. Päihdeongelma ei saa olla este muun sosiaali- ja terveyspalvelun saamiselle.
- Tuetaan vastuullista päihdekulttuuria vapaammalla lainsäädännöllä.

Piraattipuolue haluaa tehdä inhimillisempää päihdepolitiikkaa yksilönvapauksia kunnioittaen ja ongelmakäytön haittoja vähentäen. Päihdeongelmallisille tarjotaan tukea heidän lähtökohdistaan ja heidän tarpeidensa mukaan. Tämä voi tarkoittaa helposti

saavutettavaa matalan kynnyksen neuvontaa ja ohjausta, vertaistukea, turvallisia käyttötiloja ja neulanvaihtopisteitä tai intensiivisempää katkaisuhoidoa.

Tiedostetaan, että osa päihteidenkäytön ongelmista kumpuaa päihteiden laittomuudesta. Sosiaali- ja terveuspalveluissa on toimittava inhimillisistä ja terveydellisistä lähtökohdista päihteiden laillisesta statuksesta riippumatta.